

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים
יחידת לימוד אחת
לנבחנים המשלימים ל-5 יחידות לימוד

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני חלקים.
עליך לענות על אחד מהם (סה"כ – 100 נקודות).
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

/המשך מעבר לדף/

השאלות

בבחינה שני חלקים: חלק א – סיפור שלא נלמד, וחלק ב – שירים שלא נלמדו.
ענה רק על חלק אחד (על חלק א או על חלק ב). בחלק שבחרת ענה על כל השאלות.

חלק א – סיפור שלא נלמד

לפניך הסיפור "יום קיץ בסֶתו" מאת מיכה יוסף ברדיצ'בסקי.
קרא אותו, וענה על ארבע השאלות 1-4 שאחריו לפי ההוראות.

יום קיץ בסֶתו / מיכה יוסף ברדיצ'בסקי

ביתו הארוך של הלל־מנחם הצובע היה מחולק לשלושה חלקים. החלק הראשי, והוא פנים
הבית לצד הרחוב, היה בן חדר גדול ובו הרבה חלונות; והוא מושכר היה ימים רבים ל"כותב־העיר"
עזריה שפיקוב, שהיה מורה לנערים ונערות של בית־רבן את מלאכת הכתיבה העברית ומעט
חשבון; בחלק שאחריו, התיכוני, היה חדר־המיטות ובית־האוכל והמבשלות, ובו גר אדון הבית
ואשתו רִצִּיה, ושם הולידו בנים ובנות ושיאום, ולא אמר אדם: צר לי המקום! ובחלק האחרון, בלי
חלונות ובו רק חורים חורים, היו אוצרות העצים והתבן להסקה, רפת לעזים וסלים לגידולי העוף;
ושם בפינה – יסוד הבית: תנור גדול עומד, ובתנור יוֹרָה* גדולה של ברזל, בה שמים מים וצבעים
ובישלו בהם צמר ופשתים כל הימים. על יד החלק הזה בחוץ היו עומדים כלונסאות של עץ, עליהם
מתוחים חבלים דקים, ועליהם היו שטוחים הצמר והפשתים, לנגבם באור השמש. וצבע הלל־מנחם
את הצמר בצבע אדום, ירוק, כָּרְתִי** וזהב, והיה אומן במלאכתו, והיה אוהב ונודע לכל האיכרים
מסביב לעירו טרוצה, וימצא את לחמו באמונה, אם גם ברוב עבודה...

דור שלם עמד הלל־מנחם במקום האפל למחצית, ויצבע ויעסוק במלאכתו. אחרי הקיץ
בא החורף ואחרי החורף – קיץ: בניו גדלו ונשאו נשים וילדו בנים; תהפוכות רבות באו בעיר, כי
בינתיים הייתה טרוצה לתחנה במסילת־הברזל, העוברת בכל החבל הדרומי שברוסיה האדירה,
והלל־מנחם עומד וצובע, צובע בלי הרף ובלי מנוחה, מלבד ימי השבת; וגם אז היה ישן לרוב על
מטווי הצמר או על צרורי קש ותבן, כי בינו ובין אשתו רציה לא היה יחס כלל, ולא היה לו גם מה
לדבר אֶתָּה. – גם נישואי בניו עשה כלאחר יד. בכלל איש בעל מזג קר היה הלל, מסגרת מחשבתו
וידעיתו את העולם צרה, ומה לו להכניס ראשו בדברים מחוץ לגבולו, אם במוצאי־שבת כבר עליו
להכין את עצמו לעבודתו, ולעמוד ככה על היורה כל ימות השבוע...

תוכן חייו האחד היו הצבעים והחליפות שבצביעה. ציירו לעצמם: צמר לבן כשלג נעשה
אדום כדם, והאדום מבריק; והנה צבע התכלת כתכלת השמים ביום טהור. ושדרות שדרות מונחים
צרו־הצמר הצבועים זה בצד זה כמראה הקשת. והכול – מלאכתו, מעשה ידיו להתפאר. – ומה
להלל־מנחם עוד? –

*יוֹרָה – סיר גדול

**כָּרְתִי – צבע ירקרק

- והנה באו חליפות בחייו. הוא נכנס פעם מחלקו, חלק עבודתו, לחלק השני שבבית וימצא
25 את זוגתו שוכבת על המיטה וקוראה: ראשי, ראשי! ככה נאנחה יום שלם והיום שלמחרת, וביום
השלישי קראו לחובש, וייתן לה תחבושת לראשה ואיזו רפואות — ותמות.
- בדבר כזה לא היה הלל רגיל, ויהי טרוד בקבורה וב"שבעה" שבוע ימים. אחר־כך חזר לחלקו
האחרון ולוירה שלו... הוא אמנם לא ימצא את ארוחתו בעתה. בלילה אין מי שיבשל לו חמין ואין
מי שיציע לו את המיטה. וזה היה לו קשה מעט... בקצרה, אחרי שלושה ירחים נשא הלל אישה
30 שנייה, ושמה של זו אינה רציה, כי אם חיה.
- בימי־הנישואין היה גם כן טרוד איזה ימים. כי הן האישה חדשה בעיר, לא תדע לצאת ולבוא
בבית, ועליו להראות לה כל הכלים וכל דבר שעומד על מכונו, ואחר זה אמר לחזור למלאכתו
כמקודם, בלי שינוי. אבל חיה אינה כרציה. —
- חיה, שמה במלואה "סְתִי־חיה", הייתה אישה כבת חמישים, חשוכת בנים, ופניה עגולים
35 ובריאים. היא נשאה מטפחת של משי מסביב לראשה, ומעיל שחור קצר תמיד עליה בצאתה
לרחוב. היא הייתה מעט יראת אלוהים, מעט גבאית לצדקה, וגם צופייה הליכות הבית, ונותנת לו
חוקים חדשים...
- חיה לא רצתה בשום אופן להגיש את ארוחת־הצהריים להלל בעלה לבית־מלאכתו בעת
טרדתו; ואנוס היה מעתה לבוא החדרה, לרחוץ ידיו ולטהרן וללבוש מעילו (הוא היה אוכל עד עתה
40 בלי מעיל) ולסעוד כבן־אדם. להלל לא הייתה שעה קבועה לעבוד, כי הוא עבד תמיד, ולפעמים עד
חצות הליל. אבל באה חיה ואמרה: לכול גבול ומועד! היא לא נתנה לו לעבוד יותר מעשר שעות
ביום. הלל היה מתחיל לעבוד תכף אחרי הבדלה במוצאי־שבת, וחיה אמרה: צריך אדם להוסיף
מחול על הקודש; וכל העובד במוצאי־שבת, והוא אינו עני ומוכרח לכך, לא תבוא הברכה במעשי
ידיו.
- אבל כל אלה כִּאֵין לעומת השינוי הראשי שבא על ידה, על ידי האישה שבאה בגבולו — היא
45 חיפשה בארגו הבית, לסדר את החפצים, ותמצא בצרור אחד שתי מאות רובלים במזומנים. ותבוא
אל בעלה ותאמר: "עשיר אתה, הלל, יותר מאשר פיללתי, כל בניך נשואים והצרכים אינם מרובים,
ומדוע נשכיר את החדר הגדול בפנים הבית ואנחנו יושבים צפופים?" — בקצרה: עזריה שפיקוב
אנוס היה לפנות את הבית, למרות רצונו והרגשתו כי בלכתו מן המקום, אשר בו חניך כשנות עשרים
50 ויותר, יסור מעליו רוחו. וכן גם היה לו...
- וחיה קראה לאומנים*** והם תיקנו [...] את הרצפה, היא בעצמה שפשפה את החלונות, נשאה
את רוב הכלים מהחלק השני להראשון ותציגם ביופי, במשטר; ובבוא הלל פעם מבית־המדרש,
אחרי "קבלת שבת", מצא את הנרות דולקים והשולחן ערוך והאוויר רחב. ופני חיה אינם כפני רציה
הרזה; אישה כבודה וטובת־מראה, יושבת בבית, ומלאכי השלום עומדים לימינה!
- וחיה החלה לחנך את בעלה גם בענייני עבודת ה' ותפילה. היא אמרה לו: "אף על פי שהנך
55 יהודי פשוט, הלל, את התורה לא לימדוך, עליך לדאוג מעט לענייני עולם־הבא!" בבוקר שלחה
אותו להתפלל בהשכמה בציבור (לא כמו שהיה מתפלל עד עתה בימות־החול ביחידות), והזהירה

אותו לומר אחרי התפילה גם מעט תהלים. ביום השבת לקחה את ה"צאינה וראינה" שלה ותקרא לפניו מסיפורי האבות, מאברהם ושרה, ממשה ואהרן, וגם פירשה לו פסוק פסוק מענייני דליבא... הלל החל בעצמו למצוא חפץ בדברים כאלה, ובלבו הרגיש גם לְמִסְפָּרָת לו מין רגש, שלא הרגישו לעולם לגבי רציה. אמנם עם רציה שקדמה לזו הוליד בנים ועם זו לא הוליד; אבל עם כל זה יש לו נחת־רוח גדולה לשבת עִמָּה, עם האישה הזאת, על שולחן אחד בשבת כזו בצהריים, לשמוע מפיה דברי־תורה ומשלי־חכמים ולאכול בתוך כך תפוחים טובים, שהיא מקלפת לו וחוטכת לו חתיכות חתיכות...

חיה אשתו זו קירבה אותו גם לבניו; כי בימי מנוחה וחג קראה אותם אליה, ותיתן להם ולנשיהם ולבניהם מעדנים ואגוזים, והכול ביד רחבה ובלב טוב.

הלל ספר ומנה ביום כזה שיש לו חמישה נכדים ושבע נכדות, וכולם גדלים בכי טוב. גם בפני כלותיו ראה הפעם יותר משראה עד עתה וידע ממצב בניו יותר מאשר ידע עד כה. כה עברו על הלל עוד עשרים שנה לשבתו עם האישה הזאת, אשר הזמין לו אלוקים, והוא אֶהְבָּהּ; וימצא עִמָּה רוב נחת, ושמש החיים, אם גם איחרה לבוא, זרחה לו זרות.

וכשהתקררה חיה באחד הימים ומתה, ותהי לה לווייה גדולה והכול אמרו כי לא הייתה אשת־חיל כזו בישראל, לא מצא הלל עוד חפץ לשבת לבדד בהאי עלמא ויתפלל לה: קח את נפשי. וישמע אלוקים לקול תחינתו ויקראהו למקום אשר שוכנת חיה בו... הנאהבים בחייהם במותם לא נפרדו.

וימות הלל כעבור שבועיים ימים למותה, וייקבר גם הוא בכבוד, ויחלקו בניו ביניהם את אשר הניח אחריו בטובה.

ענה על ארבע השאלות 1-4 (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

1. הסבר והדגם כיצד תגובתו של הלל־מנחם על מות נשותיו משקפת את יחסו אל כל אחת מהן בחייה. (15 נקודות)

2. הבית שהלל־מנחם מתגורר בו מטונימי למערכות היחסים שלו עם נשותיו.
א. קרא שורות 1-9, והסבר כיצד המראה של הבית משקף את מערכת היחסים בין הלל־מנחם לרציה. (17 נקודות)
ב. קרא שורות 45-54, והסבר כיצד המראה של הבית משקף את מערכת היחסים בין הלל־מנחם לחיה. (25 נקודות)

3. בסיפור זה יש אנלוגיה בין נשותיו של הלל־מנחם. הסבר קביעה זו, ובסס אותה על הסיפור. (25 נקודות)

4. הסבר את הקשר בין הכותרת "יום קיץ בְּסֶתֶר" ובין תוכנו של הסיפור. (18 נקודות)

חלק ב — שירים שלא נלמדו

לפניך שני שירים העוסקים בקשר בין אב לבתו:

שיר I — "ולו ללילה אחד", מאת אלי אליהו, ושיר II — "שיר ללילה שפבר נולדה", מאת רוני סומק. קרא את שני השירים, וענה על חמש השאלות 5-9 לפי ההוראות.

שיר I: מאת אלי אליהו

ולו ללילה אחד

דבר לא תזכרי מהלילה הזה.
לא את עריסת זרועותי
שנשא אותך, כפי
שהקול נושא את ההד,
לא את העקשנות
האלמת של רגלי שצעדו
על פני החדר בדבקות
של מתאבד, לא את אור המנורה
שנח על פניך, ולא את לחשי
האהבה שפנקתי באזניך
עד שנגעתי ונרדמתי.
דבר לא תזכרי מכל זה.
אבל מכאן ולשארית
חייך, תבקשי
נפש אחת
בעולם שתדבק בך,
כפי שאני.
ולו ללילה אחד.

ענה על שתי השאלות 5-6 (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

5. על פי השיר, הסבר את הקשר בין ההווה לעתיד. הדגם את דבריך. (15 נקודות)

6. הצג שתיים מן הפסיחות בשיר, והסבר את תרומתן לבניית משמעותו. (20 נקודות)

שיר II : מאת רוני סומק

שִׁיר לִילָדָה שֶׁכָּבַר נולָדָה

בְּיוֹם שֶׁנּוֹלְדָתָ חֲמָמוּ פוֹעֲלֵי הָאֵשׁ
אֶת כְּפוֹת הַיָּדִים מוֹל הָאֵשׁ שֶׁהִצִּתָּה
בְּגִפְרוֹר חֲיִידָ.
לִילָה לִילָה אֲנִי מִתְהַפֵּט מְקוֹל נְשִׁימוֹתָ
כְּמוֹ הַיִּתָּה הַבָּהוּב מְגִדְלוֹר לְמַלַּח שֶׁכִּמְעַט נִטְרָף
בְּשָׁנֵי הַיָּם.

ענה על שלוש השאלות 7-9 (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

7. הסבר את הציור הלשוני בשורות 1-3 בשיר, וכתוב מהי תרומתו להבנת משמעות השיר.
(25 נקודות)

8. הסבר את המשמעות של הפסיחה בשורה 5-6 בשיר. (15 נקודות)

9. מהו היחס של האב לבתו ב**כל אחד** מן השירים: "וְלוֹ לִילָה אֶחָד", "שִׁיר לִילָדָה שֶׁכָּבַר נולָדָה"?
הסבר והדגם את דבריך. בתשובתך כתוב גם על המשמעות של הכותרת של כל אחד מן השירים.
(25 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך